

Utbildningsutvärdering av masterprogram i Förintelse- och folkmordsstudier vid Hugo Valentin-Centrum, historiska institutionen, historisk-filosofiska fakulteten, Uppsala universitet

I enlighet med Uppsala universitets riktlinjer har dess historisk-filosofiska fakultet utsett en bedömargrupp för att granska och utvärdera rubricerade program på avancerad nivå. Det alltigenom engelskspråkiga programmet, *Master's Programme in Holocaust and Genocide Studies*, ges av Hugo Valentin-centret (HVC). Vår bedömaruppgift, utförd under september och oktober 2022, har varit att tillse att programmet erbjuder studenterna kvalitativ och adekvat utbildning, och att notera utbildningens styrkor, svagheter och potentiella utvecklingsområden. Vårt arbete skall således säkra utbildningens kvalitet, men också fungera pådrivande på kursutvecklingen.

Följande personer har ingått i granskningsgruppen:

Georg Bengtsson, student på masternivå och studentrepresentant, Uppsala universitet;

Karen Brounéus, docent och universitetslektor i freds- och konfliktforskning, Institutionen för freds- och konfliktforskning, Uppsala universitet;

Johannes Heuman, docent och universitetslektor i historia, Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping;

Klas-Göran Karlsson, professor i historia, Historiska institutionen, Lunds universitet.

Hedrade över uppdraget vill vi med denna text redovisa våra intryck av programmet, vår bedömning av dess kvaliteter och svagare sidor, och våra rekommendationer vad beträffar progressiva förändringar av programmet. Värderingen har sin grund i material med kursuppgbyggnad och studiestatistik som ställts till vårt förfogande i förväg, i en självutvärdering som gjorts och tillställts oss av HVC, och i ett platsbesök den 26 och 27 september 2022 som gav oss möjlighet att träffa alla i utbildningen inblandade och ansvariga kategorier: studenter, lärare, kursadministratörer och utbildningsansvariga. Vi har dessutom tagit del av fakultetens anvisningar och modell för utbildningsutvärdering. Vi har fått all information vi efterfrågat och möttes vid det välplanerade besöket i Uppsala av öppenhet, vänlighet och intresse.

I det följande har vi valt att inrikta vår granskning och värdering på vad vi uppfattat som fyra huvudområden, som därmed får disponera texten. Avslutningsvis ges ett sammanfattande omdöme om programmet, med betoning på dess styrkor och svagheter samt dess utvecklingsmöjligheter.

Ramverket

Programgivaren, HVC, är sedan 2016 en enhet inom Historiska institutionen. HVC:s masterprogram, som getts sedan 2011 och genomgick en radikal omarbetning 2015, är en liten del av Historiska institutionens totala kursutbud. Att ingå i en större utbildnings- och forskningsinstitution med lång erfarenhet av och stora resurser för universitetsutbildning har uppenbart gett programmet stadga och resurser. Vid vårt samtal med lärare och kursansvariga har det framgått att båda parter har sett ömsesidiga fördelar av samgåendet, och båda har uttryckt sin tillfredsställelse över det gemensamma arbetet. Särskilt har betonats regelbundna möten på lednings- och administrationsnivå.

Någon djupare integration tycks det dock inte ha varit fråga om, vilket också framgått av kommentarer från båda sidor. Kursinnehåll och pedagogik har inte samordnats på något tydligt sätt, och en djupare integration kan sannolikt möta vissa hinder: mot HVC:s internationella prägel, samhällsvetenskapliga orientering, tvärvetenskapliga förhållningssätt och tillämpade perspektiv står en ganska annorlunda profil hos historieämnet. Man konstaterar att man nöjer sig med ett samarbete på ytan och skilda synsätt. Det kan dock finnas fördelar med en djupare integration, inte minst när det gäller gemensamma frågor som doktorandantagning, pedagogisk utveckling och ekonomiska resursproblem. Just möjligheten att doktorera efterfrågades starkt av studenterna, med argumentet att det är ett forskningsförberedande program som i nuläget har ett stort tomrum efter examen, då det nästan enbart finns postdoktorsmöjligheter på HVC.

En del av ramverket som tydligt framträtt i vårt möte med utbildningen är ekonomin. Masterprogrammet dras med ett kraftigt och ökande underskott, vilket alls inte är ovanligt när det gäller påbyggnadskurser med få kursdeltagare och ambitiös utformning, vilket är fallet med HVC:s program. Enligt programledningen har det inte tillförts de resurser som utlovades när programmet en gång sjösattes. Vi har förstått att situationen är en källa till oro hos alla inblandade, studenter, lärare och kursansvariga, och frågan om hur dessa ekonomiska problem skall mötas är smärtsam och svår för alla, särskilt som Historiska institutionen som helhet enligt uppgift inte fullt uppfyller sitt givna undervisningsuppdrag. Vad som definitivt kan sägas är att svårigheterna måste mötas med ett arbete som involverar både Historiska institutionen som helhet och HVC, det vill säga med en djupare integration.

Det behöver inte heller röra sig enbart om nedskärningar. Ett förslag är att fler studenter tas in på kurserna vid HVC – antalet skulle lätt kunna dubblas (inte minst med lite genomtänkta strategier för enklare examinering på vissa kurser). Med studenter från andra fakulteter kommer intäkter som skulle kunna användas till nya möjligheter inom HVC, och så småningom troligen högre HÅS.

Programmet har en relativt låg genomströmning, särskilt med tanke på att det är ett litet och 'nära' program. Studenterna har mycket kontakt och stöd från lärarna, vilket brukar främja genomströmningen. Vi tror, liksom studenterna, inte på att utöka uppsatsen till 45 hp, utan snarare att minska ner omfånget till 30 hp. Kortare tid med tydliga ramar och

grupphandledning skulle kunna vara en viktig nyckel till genomströmning. En längre uppsats än 30 hp kommer inte heller för de allra flesta till nytta efter utbildningen. 30 hp ger god träning och är redan ett större arbete än det mesta man gör i arbetslivet utanför universitetet. Det är inte heller självklart att en större uppsatskurs ger större framgång vid antagning till forskarutbildning.

Kurserna

Kursutbudet på HVC:s masterprogram håller hög kvalitet. Det ger både bredd och djup i centrala teman och frågor för förintelse- och folkmordsstudier. Kursernas sammanställning reflekterar den spetsutbildning som detta program utgör; den nära länk som finns mellan forskningen och undervisningen som bedrivs vid HVC är en påtaglig styrka för programmet, som utan tvekan svarar mot både traditionella kvalitativa vetenskapliga kriterier och beprövad erfarenhet, och därtill mot studenternas preferenser, eftersom söktrycket är mycket stort. Det finns en fin, tydligt iakttagbar progression i kurserna, och dessa reflekterar på ett bra sätt ämnets internationella karaktär, viktigt också för den internationella studentgruppen som dras till och fullföljer detta masterprogram.

Detta allmänt goda intryck till trots existerar en rad relativa svagheter i utbildningen. En sådan är den relativa bristen på litteratur från senare tid. *Holocaust and Genocide Studies* är ett expansivt forsknings- och utbildningsfält, vilket skulle kunna synas tydligare i kurslitteraturen på flera delkurser. En rimlig förklaring är att den ordinarie lärarstyrkan vid HVC är mycket liten, vilket ger begränsat utrymme för att utveckla kurslitteraturen. Icke ordinarie lärare med huvudansvar för ett eget forskningsprojekt och begränsad tid vid HVC kan inte förväntas bidra på ett mer systematiskt sätt.

Två aspekter som vi tycker saknas i kurserna – som skulle kunna vävas in och löpa som en röd tråd genom programmets två år – gäller forskningsetik (notera till exempel den relativt nya forskningslitteraturen om 'ethics in archival research') och frågor om folkmordens verkningshistorier, däribland om minne och historiekultur, trauma och sekundär traumatisering ('vicarious trauma'). Dessa aspekter finns visserligen företrädde i kurserna men vore värda större uppmärksamhet i studier som berör dessa så ofantligt svåra ämnen, som sällan eller aldrig når en definitiv slutpunkt utan tenderar att bearbetas igen och igen av eftervärlden.

En sista aspekt vi saknar är en genusmedvetenhet som förmår genomsyra kurserna. Det är visserligen sant att genus i den auktoritativa folkmordsdefinitionen inte anges som en offerkategori, men det hindrar inte att ett genusperspektiv bör framträda i kurserna, eftersom det kan förutsättas att folkmord har olika effekter och konsekvenser för kvinnor och män. Den relativa avsaknaden av genusorientering är något som även studenterna betonat, och vi återkommer därför till ämnet under denna rubrik.

Lärarna

Lärargruppen består av två lektorer och ett tiotal projektanställda forskare. En viktig styrka hos HVC är den starka forskningsanknytningen till fältet som finns hos personalen. En annan är centrets internationella inriktning som avspeglas både i personalsammansättning och de olika forskningsprojekten vid centret. Samtidigt har de tre nuvarande huvudlärarna sin expertis inom Balkanområdet, vilket riskerar att ge denna region ett företräde i undervisningen på bekostnad av folkmord i andra geografiska sammanhang. Studenterna och de tre huvudlärarna upplevde dock inte detta som ett problem och den övriga personalstyrkan bidrar också med enskilda seminarier och handledning inom sina respektive forskningsområden. Bedömargruppen rekommenderar ändå att huvudlärarna är vaksamma på detta.

En relaterad utmaning är den rörlighet som finns bland projektanställda forskare. I självvärderingen pekar HVC på att en projektanställd forskare är ansvarig för den största delen av kursutbudet. Det är ingen önskvärd situation, studenternas uppskattning till trots. Programmet skulle i första hand vara betjänt av ytterligare en lektor för att få en bättre kontinuitet i utbildningen och minska undervisningsbördan på projektforskare. I andra hand kan undervisningen om möjligt fördelas mer hos den befintliga personalen.

När det gäller handledning/examination av uppsatser är däremot personalen i sin helhet mer involverad i arbetet, och det uppgavs även i samtal att extern kompetens anlätades. Detta är i grunden positivt och de bifogade uppsatserna till granskningsunderlaget håller god kvalitet. Samtidigt innebär det också utmaningar gällande samsyn i handledning och bedömning då uppsatskursen involverar forskare från olika ämnen, länder och akademiska kulturer. De studenter som intervjuades hade ännu inte påbörjat uppsatskursen och kunde inte ge synpunkter på detta. Lärarna vid HVC hänvisade till en detaljerad uppsatsguide och möjlighet att diskutera bedömning på lärarmöten. En rekommendation från bedömargruppen är att de involverade lärarna kan vara hjälpta av ett regelbundet handledarkollegium för att kalibrera handledning och bedömning av uppsatser. Detta är särskilt angeläget i en tvärvetenskaplig miljö. Det är vidare viktigt att de projektanställda forskarna erbjuds och uppmuntras till pedagogisk fortbildning vid UU.

Personalfrågor hänger nära samman med den ovan berörda integreringen i Historiska institutionen. I samtal med institutionens ledning framkom en motvilja av att ytterligare integrera HVC med hänvisning till vikten av att behålla centrets autonomi. Bedömargruppen menar att detta innebär missade möjligheter att skapa synergieffekter som kan gynna både HVC och Historiska institutionen i övrigt. Den historiska institutionen saknar å ena sidan i stort sett den kompetens på internationell modern- och samtidshistoria som finns vid HVC, det gäller även historiekulturella perspektiv som finns representerade vid centret (till exempel projektet ”Parallella narrativ, konfliktfylld historia: historiebruk om andra världskriget på Västra Balkan, 1989–2018”). För HVC:s del finns å andra sidan en risk för att de humanistiska perspektiven reduceras när programmet står inför besparingar. Det föreslås bland annat att kursen ”Teaching about the Holocaust and Other Genocides” skall läggas ned (eller göras om till en europeisk online-kurs). Bedömargruppen anser snarare att de historiekulturella inslagen med fördel kan vidareutvecklas i programmet för att stärka den

humanistiska sidan av utbildningen. Det kan dessutom öka studenternas möjligheter att arbeta utanför akademien där kompetens kring kunskapsförmedling och folkmordens eftermäle kan vara eftertraktade (se till exempel Forum för levande historia och andra internationella motsvarigheter). Genom ökat samarbete med Historiska institutionen kan kurser eller seminarier som integrerar historiekulturella inslag samfinansieras och erbjudas till fler studenter, vilket skulle gynna de båda akademiska miljöerna.

Bedömargruppen anser också att det är viktigt att säkerställa att doktorandutlysningar vid Historiska institutionen tydligt riktar sig även till studenterna vid HVC. Det skulle kunna möta den efterfrågan som finns bland HVC-studenter och som framkom i samtalen. Doktorander som rör sig mellan miljöerna kan skapa broar mellan Historiska institutionen och HVC.

Studenterna

De intervjuade studenterna ser mycket positivt på utbildningen som helhet, och riktar starkt beröm till lärarna för deras pedagogiska och vetenskapliga skicklighet. Från studenternas perspektiv är den potentiella utvecklingen av utbildningen inriktad på detaljer mer än på helheten. De kräver således inga omfattande förändringar av utbildningen.

Med detta sagt har det identifierats ett antal punkter där studenterna skulle vilja se en förbättring. Två av dessa punkter har redan nämnts. En rör kurslitteraturen, i synnerhet kurslitteraturens ålder och könsfördelning. Studenterna skulle vilja se en större andel kurslitteratur skriven av kvinnor, samt att kurslitteraturen innehåller fler sentida artiklar, för att ge studenterna en bättre inblick i hur forskningen ser ut idag. Det kan visserligen finnas ett värde med att behålla äldre centrala verk, men kurslitteraturen bör uppdateras där det finns skäl och möjlighet att göra det.

Studenterna anser som nämnts även att kurserna ofta saknar genusperspektiv. Enligt informationen vi tagit del av brukar kurserna innehålla ett moment då genusfrågor tas upp, men studenterna vi pratat med ser detta moment som ”påklistrat”. Detta kan lösas genom att integrera genusfrågor i kursen i stället för att ta upp dem som tillägg i slutet. Avsaknaden av genusperspektiv, i kombination med att antalet kvinnliga lärare är få i programmet, trots att majoriteten av studenterna är kvinnor, fördes fram som en undran över att ett glastak tycks finnas för kvinnor inom ämnet och programmet.

Studenterna ser mycket negativt på de förändringsförslag som HVC har presenterat för att lösa de finansiella problemen på utbildningen. Om HVC inte har möjlighet att få högre anslag från fakulteten är det förstås nödvändigt att spara pengar. Men lösningsförslag som direkt påverkar kvaliteten på utbildningen (färre lektorstimmar, mindre undervisningsgrupper, etc.) bör tas fram i samråd med studenterna så att man kan göra en avvägning mellan finansiellt sparande och studenternas behov och krav. När studenterna tillfrågades om de hade sökt programmet ifall dessa förändringar redan var gjorda fick vi delade svar; vissa hade sökt det ändå, men andra var osäkra över om de i ett sådant läge hade velat gå utbildningen.

Mest negativa var studenterna till förslaget på en 60hp masteruppsats. I samtalen med lärarna har vi förstått att dessa 60hp egentligen innefattar en metodkurs och seminarier under uppsatsskrivandets gång. Lärarna bör då fundera över hur man bäst paketerar den här typen av kurs. Ett förslag vore att dela upp den i två, en på 15hp och en annan på 45hp, där den första fungerar som en metodkurs, medan de resterande 45hp utgör den egentliga masteruppsatskursen. Dock ser vi helst, som redan nämnts ovan, att uppsatsen dras ner till att omfatta 30 hp, då detta torde räcka som förberedelse både för arbetslivet utanför och inom universitetsvärlden

Slutomdöme

Masterprogrammet i Holocaust and Genocide Studies vid HVC och Historiska institutionen håller mycket hög kvalitet. Utbildningen når tveklöst de uppsatta målen, såväl högskoleförordningens allmänna som de utbildningsspecifika. Den är väl förankrad särskilt i den samhällsvetenskapligt präglade folkmordsforskningen, och den är pedagogiskt väl bearbetad så att en tydlig progression i kunskap inom området framträder. Studenterna är mycket positiva till utbildningen och lärarna, har ett stort intresse för inte bara ämnet utan också kursutvecklingen, och de åstadkommer goda resultat, åtminstone om de uppsatser som kommit oss tillhanda får vara vittnesbörd. De erfarna lärarna är vetenskapligt kompetenta och har ett starkt engagemang i sitt program och i sina studenter. Examinationerna ter sig rättssäkra och väl avvägda, även om en större variation inte skulle skada. Miljön som utbildningen äger rum i, Hugo Valentin-centret, är starkt forskningsorienterad och ter sig närmast exemplarisk för masterstudenter.

Denna styrkeposition rubbas inte på något avgörande sätt av de svagare sidor som vi pekat på. Vi har efterlyst en närmare integration mellan HVC och dess moderinstitution, Historiska institutionen. En sådan skulle på flera sätt gynna utbildningen, studenterna och de två lärarna, och inte minst i de ekonomiskt svåra tider som förestår rekommenderar vi starkt att samverkan fördjupas. Masterutbildningens kurser skulle må bra av att nyare litteratur arbetas in, med en rad nya och mer humanistiska perspektiv, såsom verkningshistoria (minne, historiekultur, historiebruk, trauma) och etik. Bland de sociala kategorier som behöver få större och mer systematiskt utrymme i kurserna har vi främst pekat på genus. Viktigt är att lärarna ges resurser för att åstadkomma dessa förändringar, samtidigt som den höga kvaliteten på utbildningen vidmakthålls.

I de diskussioner som nu kommer att följa för att skapa ett masterprogram i ekonomisk balans bör inte bara pengarna, utan också möjligheterna att ytterligare höja utbildningens goda kvalitet stå i fokus.

För bedömggruppen

Georg Bengtsson Karen Brounéus Johannes Heuman Klas-Göran Karlsson